

Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riiklik Ehituskomitee

KULTUURIMÄLESTISTE

RIIKLIK PROJEKTEERIMISE INSTITUUT

Objekt: Tartu, soojustrass V arheoloogilised päästekaevamised A. Lätte tn. lõigus

II-83007

Sifr. nr.:

Tellija: Tartu Linna RSN TK Ehitus- ja Arhitektuuriosakond

Teostaja: KRPI II osakond

1981.a. sügisel A. Lätte tn.

teostatud arheoloogiliste päästekaevamiste aruanne

fotod, joonised

Direktor _____

H. Toss

Peainsener _____

Osakonna juhataja _____
mls

T. Plaks

Osakonna peaarhitekt _____
K. Aluve

Projekti peainsener _____
J. Kulasalu

Peaspetsialist _____

Tallinn 1983

Töö koosseis

- 1. Tartu linn, Trassil V (lõigus Nõukogude väljak 3 - Ulikooli tn.)
1982.a. teostatud arheoloogiliste päästekaevamiste aruanne, fotod,
joonised. A-848.

- 2. 1981.a. sügisel Tartus A. Lätte tn. teostatud arheoloogilised pääste-
kaevamiste aruanne, fotod, joonised.

Sisukord.

- I 1. Aruanne 1981.a. sügisel Tartus A. Lätte tn. teostatud arheoloogiliste püstitekaevamiste kohta - lk. 1 - 14.
- 2. A. Lätte tn. püstitekaevamistel saadud leiumaterjal (1981) - lk. 14 - 23
- II Fotod kaevendist ja leiumaterjalist.
- III 1. Joonised.

Aruanne

1981. a. sügisel Tartus Lätte tn. teostatud
arheoloogiliste päästekaevamiste kohta.

Arheoloogilised päästekaevamised Lätte tn. kohal teostati 21.09 -
6.10.81., soses TRU peahoone ja keskkatlamaja vahelise soojatrassi raja-
misega. Kaevamiste teostajaks oli KRPI Tartu osakond, juhatas kaevamisi
TRU dots. V. Trummal, uurimistöödel olid abiks TRU arstiteaduskonna ja
ajalooteaduskonna tudengid.

Uuritav kaevand oli rajatud buldooseriga põiki üle Lätte tänava (kesk-
aegne nimetus Schloß-Schmeide Straße), mõni meeter enne viimase ühinemist
praeguse Ulikooli tänavaga (keskaegne Krahmerstraße). Antud kommunikatsiooni-
tööd jätkusid hiljem ka piki Ulikooli tänavat kuni raekojaplatsini, samuti
Lätte tänava ja keemiahoone vahelise hoovi kohal. (fotod 1, 2).

vt. leht 1

^{Ekskavaator}
~~Buldooser~~ eemaldas ligi 1 m paksuse asfaldialuse tänavakihi, kuni
varasemate tänavakommunikatsioonide (gaasi-veetorustik, gaablid jt.) päe-
vavalgele tulekuni. Uuritavas kaevandi lõigus oli neid kokku 6 tükki,
kõik üksteise suhtes erinevates sügavustes (fotod 2, 4 jt.).

Uurimistöö algas tänava profiilide (kaevand O- ja W-küljel) ja samu-
ti horisontaalsete tänava varasemate kihtide väljapuhastamisega. Kaevendi
mõõtmised seostati Ulikooli tänava Härse kohviku "Valli" lävepakul võetud
"reeperiga", mis kujunes kinnispunktiks kaevendi mõõdistamisel. Joonised
tegi kaevandis olevaist ehituskonstruksioonidest KRP-i Tartu osak, van.
arhitekt Udo Tiirmaa. Nivellimisel oli abiks ajaloo IV kursuse arheoloogia-
üliõpilane Heiki Valk. Fotod tegid Ed. Sakk (TRU fotolaborist ja Kaur
Alttoa KRP-ist).

Tehnilistel põhjustel kujunes kaevendi põhiprofiiliks selle O-külg

(kommunikatsioonidest sõltuvalt), vähemal määral oli võimalik jälgida ka W-serva, kuna N- ja S- külgedel jätkus soojatrassi süvis. Kaevand tähistati N-S horisontaalil tähtedega A, -B, -C, -D, -E, so. 8 meetri pikkuses lõigus, kaevandi laius oli veidi üle 4 m, varingu ärahooidmiseks laiendati kaevandit veidi selle N-küljel, so. A₂ - E₂ horisontaalil (foto 3).

Asfaltkatte eemaldamisel oli tänavaprofiilis näha õhuke hallikas liivakiht ja sellel munakivisillutus (vt. plaan 6). Viimase all kogu kaevandi ulatuses tuli nähtavale hele liivapadjand (0,20 - 0,25 m süg.). Tänavanivoo asetseb veidi kaldu S-suunas, nagu näitas nivelleerimine: A₁ oli 0-punktiga võrreldes + 26 cm, B₁ - +12 cm, C₁ - +12 cm, D₁ - +10 cm ja E₁ - +5 cm. Seega ka kultuurikihi ladestused paiknevad vastavalt nivoole. Heleda liivapadjandi alusel oli jälgitav A₁ - A₂ joonel osalt samas profiili sisse jääva varasema kivihoone vundamendi murk ning osaliselt varisenud tellisseina jäämused. Viimased pärinevad ilmselt omaaegse kohviku "Luxingeri" hoonest, mille kuuluvust keskaega närgivad arhitektuuri uurijad ning mis XIX saj. keskpaigu on ümberehitatud kohvikuks. N. Raidi andmeil on teada selle hoone kuubikujuline põhiplaan ning barokne fassaad, mis hävinesid II Maailmasõja päevil. Selle hoone SO-nurga vundamendi sügavus ulatub kuni 1,46 meetrini, seega keskaegsesse kihti. Ehituse ümbruses on ladestunud mitmesugune ehitusprahht. Selle prahikihi alusel ilmes 40 - 50 cm paksune määrduvad kruusakiht ja heledam liiv, mida fikseeriti A₁ - B₁ joonisel profiilis kuni 1 m laiuselt. Kivivundamendi kõrval - 1,67 m süg. tuli nähtavale mingi palkkonstruktsioon, võimalik, et põranda jäämus (plaan 6, foto 6). Palkide pikkus oli nähtaval kaevandis A₁ ruudus 1,20 - 1,40 m ulatuses, kõrvuti lebas säilinud osas 4 palki, pealt kulunud.

Kommunikatsioonide tõttu pole säilinud kogu kaevandi profiili ulatuses tänava originaalladestused, neid võis jälgida vaid kolmes lõigus. Nii on B₁ - E₁ joonel jälgitav ülaltähendatud heleda liivapadjandi alusel mitmeid õhukesti liiva ja savi viirge (vt. profiilplaan 6), mis aga mitmete kommunikatsioonide poolt lõhutud kuni 2 m sügavuseni.

I sissekaeve esineb $B_1 - C_1$ joonel gaasitoru kohal (0,9 m süg.), selle süvis oli täidetud ligi 1 m laiuselt helelda liivaga, sellest veidi N-pool II süvis - täidetud veetoru sissepanekul, tumedama kruusase liivaga ja ehitusprahiga (sügavus 1,97 m), vt. profiilplaani 6 ja foto 5. Kolmas sissekaeve C_1 kepi kohal ja siit kuni 50 cm laiuselt S-suunas oli tehtud solgitoru sissepanekul, mis ulatub läbi allpool nähtavale tuleva puusillutise 1,71 m sügavuseni, seega ka viimane oli läbi raimitud. $C_1 - D_1$ joonel olid säilinud originaalladestused vaid 1 m laiuselt, siit S-suunas D_1 kepi kohal oli profiil taas lõhutud mingi veetoru sissepanekuga, mis paiknes puusillutise S-küljel, seda siiski otseselt lõhkumata. K. $D_1 - E_1$ joonel oli sissekaeve gaabli kommunikatsioonist, ehkki madalam eelmisest.

Kuna originaalladestused on jälgitavad vaid kolmes lõigus 0,5 - 1 m laiuselt, on raske nii nende lõikude, kui kogu kaevandi stratigraafiat määratleda, sest mitte alati polnud võimalik ühte või teist ladestust teatud kindla leiuainesega seostada, seda eriti kaevandi pealmistes kihtides, so. kuni puusillutise päevavalgele tulekuni. Puitehituste kihist alates (-1,60 m) on stratigraafia jälgimise võimalused paremad. Ent üldiseks takistuseks kujunasiid uurimistöös selle normaalset käiku ülemäära kiirendanud pealasunnitud tempo, mille tõttu polnud võimalik üksikleidude täpsem fikseerimine plaanidel, tuli piirduda üldise leidude sügavuse ülestõhendumisega vastava ruudu piires. Takistuseks olid ka sagedased vihmajärgid ja kaevandi korduv üleujutamine, torude lekkimine jne.

Võttes aluseks puutumata kultuurikihi lõigud (vt. profiilplaani $A_1 - E_1$ joonel), olid siin jälgitavad järgnevad tänavakihtide ladestused: kõige pealmise ülabääritud liivakihi (kivisillutise padjand) all oli -25 cm paksune punasaviikiht, mida võiks seostada samuti mõne tänavatsooniga, seejärel tuli nähtavale õhuke (-10 cm) helelda liiva kiht, mille alusel umbes sama paks kiht tahma - sõe jäänuiseid ja tellise prahti, ilmselt seotud mõne tänavapõlemisega. Sellest tahmasest kihist saadi hulgaliselt raua-lakki. Tahmase kihi alune liivakiht oli samuti tume, mille alusel ilmes juba kogu

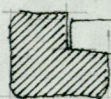
kogu kaevandi ulatuses heledam liivakiht (10 - 15 cm paksune), mis oli samuti ilmselt olnud ühe munakivisillutise aluseks. Rida munakaid oli ka säilinud kaevandi profiilis.

Alates 1,60 m sügavusest tuli päevavalgele kogu kaevise ulatuses (vt. profiilplaan 6 ja foto 3) õige tume ehitusjäämuste kiht, mis sisaldas tahmast määrduvad liiva, ssepuru, plinkja savi viirge; siit leiti kochiloomade luid, puutükke, ohtrasti laaste ja kasetohtu, männi-korpa jne., seega mitmesuguste puuehituste jäämuseid, mis laiali aetud ilmselt tänavatäidiseks. Selles kihis 1,60 - 1,80 m süg. algasid ka arheoloogilised leiud, saadi kedrakeraamika tükke, reinikeraamikat, üksikuid metallesemete katkeid, paar raudpolti, laastrõude tükke jne. (vt. leiu-kirjeldus nr. 1 - 14).

Mainitud puitehituste tsoonis, nagu uurijad seda kihti kogu vanalin-na ulatuses nimetavad - see ilmes nii raekojaplatsi kui 27. Juuni täna-va kaevendeis arheoloogilistel pühastetöödel, aga ka mujal varasematel probleemkaevamistel Tartus enamvähem samas sügavuses (1,60 - 1,67 m) - paljandus Lätte tänava kohal puitsillutis. Kaevamisjärjekorda silmas pidades nimetagen seda sillutis I (fotod 3, 4, 5). Sillutis I põikpalgid ja raampalgid tulid nähtavale B₁ - C₁ keppide vahelises lõigus 0-profiili servas 1,63 m süg., C₁ - D₁ keppide piires 1,67 m süg., sillutise W-profiili joonel vastavalt 1,70 m sügavuses, kuna tänava nivoo ka W-suun-nas veidi langeb.

Sillutis I palgid olid üldreegline suhteliselt hästi säilinud, eriti kahel pool sillutise servas asetsevad raampalgid; pealiskiht oli mõnevõr-ra kulunud, kuid näitas siiski, et seda sillutist ei ole mitte väga pikka aega kasutatud. Sillutis I omapäraks, võrreldes Ida-Euroopas üldtuntud keskaegsete puitsillutistega, oli tema omapärane raamkonstruktsioon (vt. detailjoonis 7). Sillutise põikpalgid (14 - 15 cm diameetriga) olid otstest altpoolt veidi õhemaks tahatud ja toetusid sillutist säristava-lea

le ja toetavale raampalgile (diam. - 38 cm), millesse oli tehtud selleks vastav segmendkujuline sisselõige (mõõtmad vastavalt 10 ja 16 cm)

Raampalgi sisselõikeks oli iga 4 - 5

põikpalgi tagant raiutud säilk, millesse

vastav põikpalk oma otsaga kindlalt toetus, tagades nii kõigi põikpalkide tiheda omavahelise liitumise. Samas ilmes veel, et raampalkide laiavalgumise tõkestamiseks oli raampalkide liite kohtades (sõltuvana raampalgina kasutatud männipalgi* pikkust) selle sisselõike alumisse ossa puuritud auk, kuhu kbis rõhtsalt vastava põikpalgi sisse tehtud punn. Taoline konstruktiivne detail oli säilinud sillutis I S-külje^a raampalgis ja vastavas põikpalgis, vahetult O-külje profiili serval. Puupunni ja talle vastava augu sügavus raampalgis oli 9 cm. Sillutis I raampalgid ja rida põikpalke võeti välja säilitamiseks linnamuseumi tulevase ekspositsiooni tarvis. Raampalk töödeldi vastavalt Jüri Peetsi poolt ENSV TA Ajaloo Instituudi keemialaboris.

Analoogilise sillutise konstruktsiooni rakendamine ilmes ka 1982. a. talvel põestekaevamistöödel TRU botaanikaaias päevavalgele tulnud puitsillutise pealmises korrises, seega võib pidada taolist sillutise ehituskonstruktsiooni iseloomulikuks Tartus teataval perioodil, millest lähemalt allpool. Märgitagu, et uurimistööd germaani ja lääneslaavi kesk-aegsetes linnades tunnevad taolise konstruktsioonikasutamist juba vähemalt XIII sajandist alates. Selle lähemaks võrdlevaks analüüsiks on allakirjutaval plaanis eri artikkel.

Tartu Lätte tn. puitsillutis oli mitme korriseline. Muide kõigist silluse korrastest võeti ka puiduproovid nii C¹⁴ analüüsiks kui ka dendrokronoloogiliseks uurimistööks, mida teostatakse nii Tartu ZBI bio-keemia-füüsika laboris, kui Moskva Arheoloogia Instituudi dendrokronoloogia

* palgipuit on määratud TRU taimestistenaatika ja geo-botaanika kateedris

laboris.

Sillutise I täieliku väljapuhastamise järele mõõdeti selle laius - 2,50 m, koos ääristavate raampalkidega aga 2,70 m. Siinjuures oli sillutis läbi saetud keskosas, C₁ kepist kahelt poolt veetoru sissepanekuga seoses, nii et nagu kahes osas (vt. foto 3^{plaan 3}), kusjuures sillutis asetseb veidi kaldu ka S-suunas, selte S-poolne pealispind paljandus 1,72 m sügavuses, kuna N-poolel oli see 1,63 m. Veel pandi tähele, et sillutise S-poolse raampalgi toetuseks oli asetatud selle kõrvale paralleelselt raampalgiga veel tavaline palk, mille alla topitud tugev laastukiht ja mõningaid suuremaid raudkive, mõned terved tellised, nende hulgas üks gootiarhitektuurile vastavate telliste mõõtmetega, mis kaetud helede-vaalk- ja vaaba kihiga.*) Kivi leiti raudkivide vahelt sillutise serval.

Sillutise I alune must ehitusprahikiht muutus sügavamel järjest plink-
jamaks, sisaldades hulgaliselt loomaluud, kalasoomuseid ja -luud, pähkli-
kooori jm. toidu jäämuseid; samas leiti ka rohkesti nahatükke, siinhulgas
mitmesuguste nahkesemete valmistamisel järele jäänud ribasid, jalatsite
talla- ja pealse tükke, üks poolik saapasäär jm. Saadi ka laastpõhjaga
vitsikõude tükke (nr. 1); 1,80 - 2,00 m sügavusest leiti keraamika frag-
mente (leiud 2, 4, 7, 8, 9, 10, 13), metallesemete fragmente (nr. 3, 5, 6,
11, 12, 14) ja -2 m sügavusest saadi suuremaid rauašlaki tükke, mille
analüüsi teostas TRU anorgaanilise keemia kateeder. Šlaki uurimistulemu-
sed näitasid, et tegemist on raudesemete töötlemise käigus saadud šlakiga,
mis erineb rauasaamise käigus saadud šlakist, kuna sisaldab tunduvalt
rohkem räni (kvartsisisaldus on suurem ja seetõttu mangaanisisaldus väik-
sem). Andmed on analoogilised Mežlinis (Schoknecht, 1977) teostatud kesk-
aegse šlaki uurimistulemustega. Järelikult antud rauašlakk osutab siin
omaegse Schmide tänava sepatöökojale, mille olemasolule vii-

*) K. Straußi järgi ehituskeraamikas tuntud glasuur Ida-Preisi linnades ju-
ba XIII saj. II poolal ja lõpul, mida enamik uurijaid pidas impordiks;
näit. Hollandis on nõudeglasuur tuntud juba 12-saj., kus need ka Saksa
aladele toodi. Kõsside, kirikute ehitustes on neid leitud. Knorri (1939)
järgi on samuti varasem glasuur pärit Hollandist; alles 15. saj. val-
mistati kohapeal laialdaselt kõikjal.

tab selle tänava osa nimetus.

Antud puitehituste tsoonist pärit ülalootletud leiuvaines on üldse väga sarnane Tartus mujal samasuguses kihis esinevale leiuvaterjalile, näit. raekojaplatsil ja 21. Juuni tänaval, kust tuli analoogilisi naha-
tükke ja töötlemisjäänuseid, pumfude osi jm.

Peale sillutis I palkide eemaldamist ja sillutise servade väljapuhastamist ilmes, et mõlemi raampalgi alust oli toetatud siiski mõningate maakivide, tellisepoolikute ja paku laastukihiga, ning see kiht oli 30 - 40 cm paks, eraldades sillutis I sellele alt poolt järgnevast sillutisest II (foto ^{5ja} 6). Sillutis I aluselt leiti teine, varasem puitsillutis. (vt. plaan 4).

Sillutise II konstruktsioon oli mõneti lihtsam, siin puudusid raampalgid sillutise servas, kuid on võimalik, et seda sillutist toetasid maasse lõõgud puitvaiad, nagu see on iseloomulik Vana-Vene linnade Novgorodi, Pihkva jt. tänavasillutisele (vt. *Записки*, 19). Üks selline püstvai leiti kaevandi 0-profiili servas 37 cm sillutis I palkidest sügavamal, seega sillutis II ehitusest. Püstvai oli umbes 10 cm diameetriga, vastu sillutis II serva rõhtsalt maasse lõõgud. Rohket püstvaid ei esinenud, kuid arvestagen, et tegemist on ikkagi ainult 4 m laiuse kaevandiga, pealegi sillutise serval tehtud sissekaevud kommunikatsioonide panekul ^{võisid} enamiku vaiadest hävitada. Püstvaiadega toetatud sillutis esineb peale Vana-Vene linnade ka germaani ja lääne slaavi vanade keskuste sillutiste puhul, näiteks Mecklenburgi linnuste juures jm. (Schuldt, 1955).

Veel üks piki tänavat, raampalkidega paralleelselt asetatud palgijäänus, pealt tugevasti lamenenud (võib-olla tahatud) ja altpoolt täiesti sõestunud, lebas 1,80 m sügavusel laastukihis koos tahma ja ssepuruga. Ilmselt oli kasutatud eelmise sillutise jäänuseid $\frac{1}{2}$, st. sillutid I toetamiseks (vt. foto 5).

Sillutise II järgi põikpalkide pikkus, nagu nende järkjärguline väljapuhastamine näitas, oli tunduvalt suurem kui sillutis I puhul, ulatus

4 meetrini. Palgid olid ka terved, mitte lõhutud sisselõikega nagu sillutis I, seega ulatusid tervikuna sillutis I alt läbi (vt. foto 7, 6). Põikpalgid siin polnud siiski tihtlase pikkusega, eriti ebatasane oli sillutise S-poolne serv, N-poolne tundus üsna tasane. Edaspidi oli suuri raskusi kaevandi S-osa väljapuhastamisega, kuna hakkas lekkima vana solgitoru, mis uputas kaevandi korduvalt üle. Siiski saadi kõik oluline fikseerida. Jäi mulje, et sillutis II kohale uue ehitamine võid toimuda mitmel põhjusel, näiteks jäi see porikihi sisse, mille vältimiseks oligi paele kuhjatud ja laotatud paks laastu ja roigaste kiht, enne kui ehitati uus raamkonstruktsiooniga sillutis I. Sillutis I täpsemaks dateerimiseks on vajalikud dendrokronoloogilise uurimise tulemused. Arvestades selle peale ladestunud, tänavaprofiilis ligi 1,60 m paksuselt eralduvaid mitmeid hilisemaid tänavaplancierimistsoone ja kivisillutise järke, ei ole võimatu sillutis I kuuluvus varasemasse keskaega.

II sillutise järk paljandub B₁ - C₁ ruutude kohal 1,94 m sügavuses, sillutise W-osas 1,98 m süg. C₁ - D₁ ulatuses aga 2,02 m süg. Tänavakalle on seega endiselt püsiv nii S-suunas kui W-suunas, sillutis II palkide peal oli palju tahmaseid laaste, sütt, nahatükid ja leiud olid tahmased; kõik see räägib mingist kahjutulest tänavasillutise lähikonnas. Ilmselt pärines ka flalkirjeldatud süstunud poolega palk I sillutise alusel sellest põlemisega seotud ehitusjärgust, eeskätt karmatada saanud vanast sillutisest II. Samasuguse tugeva põlemise jälgi võis täheldada ka raekojaplatsi ja 21. Juuni tänav pühastekaevamistel enam-vähem analoogilises sügavuses puitehituste kihis. Pole võimatu, et mõni ürikuist teada olev keskaegse Tartu põlemine jättis jälgi kesklinna tänavalegi (näit. 1262 või kõige hiljem 1346. a. põlemine), kaasaarvatud praegused Lätte tänav ja raekojaplats.

Oletatava suurema põlemise jälgi kajastab ka antud kaevandi N-osa, nii on A₁ ruudu piires päevavalgete tulnud puitehituse jäämused (foto 7, pl. 4)

1,97 m süg. - põrandapalgid, kohati õige tugevate põlemisjälgedega, A₁ ruudu W-küljel avastati maakividest ahju või suurema kolde jäämused koos paksu (- 20 cm) tuhakihiga. Kogu selle kolde ümbruses ka põrandapalgid (viimased puuduvad kolde kohal) selle läheduses on kaetud musta tahmase kihiga, milles esineb ka mitmesugust põlenud orgaanikat. Viimase iseloomu täpsemaks selgitamiseks võeti mullaproov ZBJ-i, prof. Liivia Haasimeri labori jaoks. Kuna A₁ ruudu puitpõranda ja koldejäämused on enam-vähem samas sügavuses sillutisII horisondiga, pole võimatu, et tegemist on siin tšne ja sama põlemise jälgedega. Nende peal 1,67 m sügavuses esines samuti mingi laotud palkide kiht (4 tk kõrvuti), mis võis pärineda selle ehituse hilisemast ümberehitusest. Oma sügavuselt tšntub see ehitusjäämus kõrvalasetseva sillutis I ehitusjärguga. Ülal- kirjeldatud koldega palkpõrandajäämus aga, nagu üeldud, seostub sillutis II ehitusjärguga. Nimetatud puitehitusjäämused A₁ ruudus eralduvad selgesti kaevandi NO küljel profiilis paljandunud, eespool märgitud kiviehitusest, selle vundamendist 40 - 50 cm paksuse heledama kruusa ja saviviirgudega, millega ilmselt tasandati vana puuehituse jäämused, enne kui rajati käesolev kivihoone praeguse Lätte ja Ulikooli tänava nurgale.

Mainitud puuehitusjäämused ei lõppemud veelgi 1,97 m sügavuses, vaid selle II järgu all leiti veelgi üks puitpõranda kiht ja samuti koldejäämused, tugevasti põlenud väiksemate peasuuruste raudkividega. See kiht paljandus 2,18 m sügavuses, ruudu W-osas veelgi sügavamal 5 (2,28 m), olles nagu mingisse nõkku vajunud ja osalt murdunudki (foto ^{plaan 4 ja 5} 7). Koldekivide juurest leiti metallivalu jälgi, põlenud keramikat ja suurte tiiglite tükke, slahirõbu jne. (vt. leid nr. 39).

Peale sillutise II järgu väljapuhastamist ja põikpalkide eemaldamist tulid nähtavale veelgi järgneva, st. vanema puitsillutise jäämused - 2,30 m sügavuses. Seega taas vastab sillutis III ehitusjärg oma kõrval asuva A₁ ruudu sügavaima (2,18 - 2,28 m) puitsillutis horisondilt

ehituse jääuste III järgule. Ka vastab siin palkide asend ja suund täpselt III sillutise põikpalkide suunale. Viimased on N-servas läbi-raiutud veetoru sissepanekuga ja nii pole päris selge, kas oletatavad põrandapalgid A₁ ruudu W-osas moodustavad omaette puitehituse kompleksi, või olid need koguni jätkuks III sillutise põikpalkidele. Viimased on tunduvalt halvemini säilinud kui sillutis II ja I järgu põikpalgid ja nagu öeldud, veel läbi saetud servast, mistõttu pole selge nende ja A₁ ruudu puitehituse vahetõttu. Kui siin oleks tegemist jätkuva tänavasillutise palkidega, mitte aga mõne ehituse põranda jääustega, siis tähendaks see, et tänavaplaneering on aja jooksul tugevasti muutunud ja nihkunud esialgsega võrreldes järkjärgult S-suunas. Kaevandi piiratud ulatus ei võimalda antud küsimust lõplikult lahendada. Siiski on enam argumente kahe erineva puitehituse olemasolu kasuks, esiteks on palgid A₁ ruudus tunduvalt enam kõrgenenud ja kulunud kui nimetatud III sillutise põikpalgid. See osutab A₁ ruudu ehituse erinevale funktsioonile võrreldes sillutisega, eeskätt ikkagi mõne ehituse põrandale. Neistki palkidest sai võetud proove C¹⁴ analüüsiks, kuma dendrokronoloogia jaoks polnud need küllaltki ^{daselt} säilinud.

Kaevandi S-osas, C₁ - D₁ ja D₁ - E₁ ruutudes esines samuti must puitehitusjääuste kiht, eeskätt laastude ja roigaste kiht, juba alates 1,60 m sügavusest. Solgitoru lekkimise tõttu tuli osa sellest kihti ajada, täita betoonisegu ja liivaga, et kõrval asetsevad ehitusjäämused lõpuni uurida ~~võida~~. C₁ - D₁ ruutudes asetsesid suured raudkiivid juhuslikus asendis 1,70 - 1,75 m sügavuses, nende kohal oli samuti laudu üksteise kõrval ja kohal, kuid ilma kindla konstruktsioonita. Ilmselt oli tegemist tänavaserval paikneva kasutamata ehitusmaterjaliga. Üks neist laudadest ulatus koguni I sillutise raampalgi servale (nagu fotol ⁵ näha), ilma kindla funktsioonita siingi. Siin ~~seis~~ B₁ - D₁ ja D₁ - E₁ ruutudeski mustas kihis tuli päevavalgele arvu-

kalt leide, eriti II ja III sillutise sügavuses. Siin esines šlakki, koõlloomade luid, tahvast orgaanikat, kalasoomuseid, põlenud nahatükke. 2 -2,20 m sügavusest saadi rida raudesemetete katkeid (leiud nr. 15, 17), X - XI sajandile iseloomulik kringlikujuline tuleraud (nr. 16), kahepoolsete piidega savikamm (nr. 18), XIII sajandi II poolele iseloomulik, reinikeraamika fragmente (nr. 19, 21, 23) vahast noatupp (nr. 20), arvukalt XI - XII saj. kedrakeraamika tükke (nr. 24, 26 - 29, 34), pumõude klljetükke, mis samuti iseloomulikud XI - XII saj. kultuurkihile nii Tartus kui ka mujal naabruses.

2,30 - 2,50 m sügavuses muutus kõnesolev kiht veelgi mustemaks ja plinkjamaks, määrduvad rasvaseks tahmaseks kihiks, laaste jäi järjest vähemaks, rohkesti sisaldas see endiselt nahatükke ja muu orgaanilise ainese jääbuseid.

Peale sillutise II korrise eemaldamist, kus olid põikpalgid hästi säilinud, samuti nende alusel piki tänavat lebavad aluspalgid, tulid nende alt nähtavale, nagu ülal juba märgitud, sillutise III korrise jääbused - kronoloogilises järjestuses oleksid need siis kõige vanema tänavasillutise jäljed. II sillutise alustalad (2,13 m stg.) olid tina kulumud ja jätkatud, koosnesid ebaühtlase pikkusega palkidest ja plankudest, ilmselt oli siin sillutise aluse toetuseks kasutatud ära mitmesuguste varasemate ehituste materjali. (vt. plaan 5).

Viimaste alusel 2,20 m sügavuses ilmsid mainitud III sillutise põikpalgid, kõige halvemini säilinud, eelmisega võrreldes sillutise järk. Sillutise N-serv oli siingi lõbisatud, nagu II ja I sillutise järgu puhul veatoru sissepanekul (foto 6). III sillutise S-poolne osa oli samuti lõhutud, osalt palgidki kõdunenud. Säilinud olid osaliselt ka põikpalkide alustalad, vähemalt kate neist võib jälgida, üks 2,28 m, teine 2,33 m sügavuses (foto 7, ^hesiplaanil). Viimase sillutise horisondil, eeskätt selle palkide alusel ilmes mustas

kihis juba üksikuid heledaid liivaviirge, mis pärinevad nähtavasti kõrgemalt Toome nõlvalt, olles siia kandunud meteoroloogiliste tingimuste, vihmavee jne. kujul. Selliseid viirge pandi tähele ka raekoja platsi puitehitus tsooni sügavais kihtides.

2,50 m nivoost sügavamal need viirud püüdsid, kiht oli tihvtiisi määratud, nõrgine, sisaldas endiselt rauaflakki, laomaluid, kalasoomuseid, rohkesti nahatükke. Samast leiti mitmeid muinasaja lõpuperioodi dateeritavaid kedrakeraamika tükke (vt. leid nr. 30, 32, 35, 37 - 38, 40, 41 - 46), liivakivist üsna primitiivse tšõtlusega võrtakeder (nr. 31), puudu laastpõhjattikk -9 cm diameetriga (nr. 33), rauast rombilise lõikega teravik (nooleots?) (nr. 36), silinderja kujuga suurema sulatustiigli tükke (nr. 39). Enamik savindu tükidest omab tumuseid, mis iseloomulikud XI - XII saj. slaavipärasele kedrakeraamikale. See määratleb antud sügavuses (2,50 - 3,00 m) ladestunud kultuurikihi varuse. See kiht jäi puutumatuks ka hilisemate kommunikatsioonide sissekaevetest. Järelikult allkirjeldatud III sillutisjärk oli rajatud siia muinasaegse tee (tänav) kohale, mis ühendas Toome linnust kunagise kaubakoha ja jõesadamaga. Pole ka võimatu, et vanim sillutis ise pärineb ~~see~~ leiutaterjali poolt dateeritud ajast, so. XI - XII sajandist. Praegu puuduvad veel dendrokronoloogilise analüüsi tulemused, et täpselt määratleda vanimat tänavasillutist antud kohal. 2,50 ja 2,70 m sügavusest võeti samuti mullaproovid ZBI vastavale laboratooriumile.

Nii kõneoleva sillutise aluses mustas kihis, kui ka kõrval asetsevate A₁ - B₁ ruutude kohal avastati alates 2,30 m sügavusest, kohati veel 2,50 m sügavuses, õige tihedalt väiksemaid raudkive, mis õieti korrapärasemat ladet ei moodustanud, kuid päris juhuslikuks neid ka pidada ei saa. Nende vahel esines ka väiksemaid palgijuppe, mis võivad pärineda varasemaist puuehitusist antud piirkonnas, ees-

kätt aga oletatav puithoone lammutamisest, mida kirjeldasime ülalpool A₁ ruudu kohal. Kõige tõenäolisemalt tuleb ka mainitud väiksemaid raudkive seostada sama ehitusega, kus nad võisid pärineda selle palkpõranda alusest soklist. Nende hulgas A₁ ruudu kohal olid mõned kivid põlenud rabadaks ning võisid seostuda ülalkirjeldatud koldega. Kolle ise tervikuna pidi jääma kaevandi W-profiili sisse, sest Just profiili kohal leiti kõige enam põlenisjälgedega koldekive. Et antud kohal leiti ka sulatustiiglite tükke, ümbruses aga rauastakki ja tagi, pole võimatu, et siin paikneski omaaegse Schmiede (Sepa) tänava sepikoda. Sellele osutab ka ülalkirjeldatud nõgine-rasvane must kiht, mis võis tekkida just spikoja ääsi tahma tagajärjel. Sellestki võeti proov keemilise analüüsi tegemiseks. Tavaline ahjukolle ei määraks kogu ümbritsevat kihti analoogiliselt Lätte kaevandi musta kihiga. Kuna see kiht sisaldas üsna tihedalt XI - XII saj. kdrakeraamika fragmente, pole võimatu, et sepikoda seostub juba Tartu linnaeelse perioodiga ning vana traditsiooni kohaselt jätkus sepistamine siin linnuse jalamil ja turukoha vahetus läheduses ka keskajal, mil raekojaplatsi kohal paiknes praeguste uurimistulemuste põhjal otsustades Hansa kaubanduse tsentrum. Selle seisukoha kinnituseks, et antud tänava N-küljel paiknevad ehitused (^{alamsse} puithoone, sepikoda), mille jäämused ulatuvad siin 2,50 - 2,60 m sügavusse, on mitte hilisemad XI - XII sajandist, saadi rida üsna koredast savitaignast käsitsivalmistatud savinõude tükke koos ülalmainitud slaavipärase kdrakeraamikaga (leiud nr. 44, 46). Kagu-Eesti ala asulais ja kalmetes aga käsitsivalmistatud keraamika jäi kasutuselt ära XI - XII sajandil.

Mõistagi, on antud kaevandi piirid liialt ahtad, et täpsemaid järeldusi teha siin esitatud leiumateterjalide põhjal, kaasaarvatud ehitusjäämused. Eriti aga A₁ -ruudu hoone täpsem iseloom ja funktsioon ning puitsillutisega tänava S-küljel paiknevate suuremate ki-

vide ja laudade tähendus. Viimase tõlgendamisel lihtsalt kasutamata ehitusmaterjaliks olid monevõrra kinnituseks N. Stange andmed 1930-ndate aastate kommunikatsioonitööde aegseist tähelepanekuidt siinsamas Lätte tänaval, ainult veidi üle pool, tänava W-osas, kus ta märkis samuti suurema ehitusmaterjali lasu selle tänava S-küljel. Ilmselt taheti siia püstitada ja ehitatigi suuremad kivihooned, mis võis põhjuseks olla ka kõige hilisema paussillutisega tänava (sillutis I) tunduvalt kitsamaile mõõtmeile (2,70 m) võrreldes näiteks II sillutisjärjuga, mil tänava laius oli 4 meetrit. Tihedama hoonestuse rajamine keskaegses müüridega piiratud linnas nõudis tänavate täberplaneerimist.

Käesoleva Lätte tänava kaevandi põhjakihid alates 2,60 m, kohati 2,70 m sügavusest segunesid järjest enam aluspinnase - nõrglubja viirgudega. Lubisetted paljandusid tões ulatuses B₁ - C₁ ruutude kohal 3,10 m sügavuses. Ka selles nõrglubjas leidis veel tumedaid tahkaviirga, üks 30 cm paksune tahkane kiht ja sellel heledam liivane puidujäämustega segatud kiht eraldusid selgemini, alipool 3,10 m aga ilmsid puhtad lubisetted. (vt. plaan 6).

Kirjeldataud kaevandi puidujäämuste kiht, mida võis seostada mitmete ehitusperioodidega, eeskätt puitsillutiste järkudega ja tänavat ääristavate ehitusjäämustega, kõneleb ilmsekät keelt Tartu vanalinnas toimunud väga intensiivsest ehitustegevusest keskajal.

Vilma Trammal

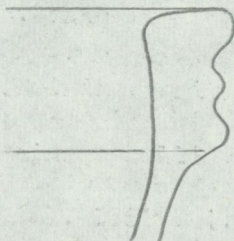
Vilma Trammal.

Lätte tn. pühstekaevamistel saadud leiutmaterjal (1981)

1. Laastnõu põhjatiikk ja (selle juurde kuuluva?) trapetsja kujuga küljetikk; põhajatiikk 11 x 4 cm, küljetikk 3,5 x 4,3 cm, paksus 0,3 cm, leitud kaevendi CD₁ ruudust 1,60 m süg. mustast ehitusprahikihist. Dateering - muude vastavate paralleelide alusel muinasaja lõpp - varane keskaeg.
2. Reinikeraamila nõu põhjatiikk (6 x 5 cm), põhjaseev näpuvajutusega sinakashaali värvusega reinisavist, koreda tötlusega glasuurimata, leitud 1,80 - 2,00 m süg. puusillutise tsoonist (CD₁ ruut); mujal Reinimaade keskustes taoline keraamika (Lübek, Köln, Siegburg jt.) dateeritud XIII saj. II poolde. Meil võimalik isegi kohaliku tootena sissetoodud savist.
3. Raudplekist eseme (lambakäärde tlaosa?) katke; leitud BC₁ ruudust 1,80 - 2,00 m süg. puitsillutise tsoonist.
4. Reinikeraamika, põhjaservatiikk, näpuvajutusega serv, eelmisele analoogiliselt (2) tumehallist reinisavist, glasuurimata (3,5 x 6 cm); leitud puitsillutise tsoonist BC₁ ruudust 1,80 - 2,00 m süg. Dateering - XIII saj. II pool.
5. Raudnuga, rootsuga, kumera seljaga, mis läheb ülespooleks järsku astanguga - mõõtmel 14,5 x 2 cm, seljapaksus 0,3 cm, leitud BC₁ ruudust 1,80 - 2,00 m süg. Täpne varus pole määratav, (II a. tuh. algus?)
6. Vasktraadist määratlemata esemete katke, lõpeb ümara nupuga, puitsillutise tsoonist BC₁ ruudust 1,80 m süg. Määratlematu.
7. Valkjast, koredast savise gust savinõu küljetikk (1,5 x 2 cm). BC₁ ruudust 1,80 - 2,00 m süg. Paralleelid meil tundmata; germaani leiudes taolisi XII - XIII sajandist.
8. Kedrakeraamika - küljetikid (3), 0,5 cm paksused; joonvajutusilustusega

mõõtmed 6 x 3; 4,5 x 3,3; 2,5 x 3,5 cm. Koostis: savi, kvartsipurruline, keskmine põletusaste; leitud I sillutise aluselt BC₁ ruudust 1,80- 2,00 süg.; dateering 11.- 12. sajand. Samast sügavusest leiti slakitükke.

9. Reinikeraamika, kannu filaserva tükik (4,2 x 2,5 cm) 1- 0,4 cm paksune, ilustatud kahe soonvajutusega ja mõhnaga;

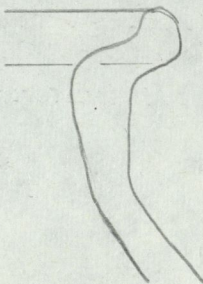
koostis tume pruunikas-hallikas reini savi (vt. nr. 2,4). Leitud BC₁ ruudust sillutisepalkide (I) aluselt 1,80- 2,00 süg. Samas veel analoogilise savikoostisega nõu klljetükki, ilma ornamendita. Dateering — 13.saj. II pool.

10. Lillakaspruuni mattglasuuriga reinikeraamika, klljetükki (2,5x 2,5), madala soonvajutusega, leitud kaevendi 0- seinast ehitusprahikihist. Dateering - germaani aladel iseloomulik 14.sajandil, 15. sajandil kaob kasutuselt (Hartmann, 1978); Gisela Reinecking von Bock'i (1981) järgi taolina oli soolaglasuuriga, laialt toodetud Raereni ja Westervaldi töökojades.

11. Raudpõldi (?) fragment, 8 cm pikkune, mõlemist otsast murdunud, kandilise lõikega (0,4 x 0,4 cm), leitud I sillutisepalkide aluselt 1,80- 2,00 m süg. BC₁ ruudust.

12. Raudplekist eseme (?) katke, õmara kujuga, ühes servas läbitud auk (suurus 6,2x 2,5 cm; paksus 0,1 cm); leitud BC₁ ruudust, sillutisepalkide alt, 1,80- 2,00 süg. Samast veel tööeldud puupulk (10 cm pikkune), kandilise lõikega (1x 1 cm), üks ots murdunud.

13. Kedrakeraamika, 1 filaserva tükik laia püstja servadiga, suuäär veidi

pööratud väljapoole, püstuva randiga (4,5 x 3 cm, paksus 0,5 cm), liiva-savi koostisega, teine nõakülje katke (5,5 x

- 3,5 cm, paksus 0,5 cm) eelmisele analoogilise koostisega, mõlemad tugeva põletusega. Leitud CD₁ ruudust 1,80 - 2,00 m süg. Novgorodis sellised ilmuvad juba 12-saj. lõpul, germaani aladel 13-saj. (Hartmann, 1978)
14. Tinaplekist eseme katke 0,2 - 0,3 cm paksune, suurus 7,7 x 2,9 cm, leitud I sillutise aluselt laastude kihist BC₁ ruudust 1,80 - 2,00 m süg.
15. Raudplekist eseme (hobuseraua ?) fragment, kolme läbitud auguga (7 x 1,8 cm, paksus 0,2 cm), leitud samast sillutise aluselt CD₁ ruudust 2,20 m süg. Analoogilisi õnakesi hobuseraua tükke, kuid lainelise servaga nagu meilgi germaani ja poola linnade leiuvaineses, teada 12 - 13 saj. (Hensel, ^{niewska} Brominske, 1901).
16. Tuleraud, kringlikujuline, keelega (7 x 3,2 cm); leitud kaevandi S-küljelt telliste lademe pealt, I sillutise raampalgi aluselt 2,00 m süg. Novgorodis dateeritud sellised 10 - 11 sajandiga, ilma keeleta analoogilised rauad 12. sajandil.
17. Raudeseme (poldi?) katke, 19,5 cm piklane, mõlemist otsast murdunud, üks ots 1 cm läbimõõduga, lapik, teine ots õnara lõikega (0,3 cm diam.); leitud A₁ ruudust 2 m süg. tumedast kihist hoone jäänustest.
18. Sarvkam^m, kahepoolsete piidega (9,5 x 4 cm), kahelt poolt needitud sarvplaatidega keskosas, ilma ornamentideta, plaadi servades sisselõikeid, (kohaliku meistri toode); leitud II puitsillutise palkide pealt 2,01 m süg. kann standartsete tunnusteta, täpselt määratlemata. Samast piirkonnast leiti hulgaliselt rauašlakk, ent pole teada, kas see rauasaamise tehnoloogiline produkt, või šlakk, mis eraldunud raudesemete töötlemisel?
19. Reinikeraamika (2), vist üks ilaservatükke, analoogiline nr. 2, 4, 9 tüübile, 3 x 4 cm, tumehallika koreda koostisega, dateeritud 13 sajandiga, teine heledast reinisavist kannukälje tükk (3,5 x 2 cm)

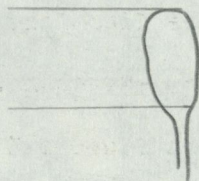
pruunika mattglasuuriga, millised samuti germaani leiuvaterjalis dateeritud 13 saj. II poolega; leitud A₁ ruudust, I palkpõranda alusest kihist.

Samast veel üks kedrakeraamika küljetükk (3,5 x 2,5 cm, pikkus 0,4 cm), madala joonvajutusega, tüüpiline 12 - 13 sajandile.

20. Nahast noatupp (20 cm pikkune), üks pool veidi katkenud, laius suuääres 3,8 cm, otsast 1,4 cm. Servas auk, mille abil kinnitati vöö külge. Tupe servad käsitsi nõõriga tepitud. Ornament puudub. Leiti D₁ kepi kohalt II sillutise ja S-küljel puuehituse vahetkohast mustast kihist 2,03 m süg. Täpsemalt pole määratletav.

21. Reinikeraamika ülaservatükk (4,4 x 2,6 cm), analoogiline nr. 9 puhul kirjeldatuga; leitud ka viimase lähedalt A₁ ruudust -2 m süg.

22. Savinõu ülaserva tükk (3 x 3,6 cm), välisküljelt kaetud rohekaspruuni glasuuriga, püstja, mõlemal poolel pakseneva suuäärisega; leitud CD₁ ruudust, II sillutise aluselt ehitusprahi kihist 2,30 m süg. (segatud kiht), germaani leidudes sellised grapenid 13. saj. II p. ja 14. saj. (Vickel, 1960). Samast leiti koredast kivipurrulisest savitaignast sulatus-tiigli fragment (1 cm paksune) ja pronksikangi tükk (- 3 cm pikkune).

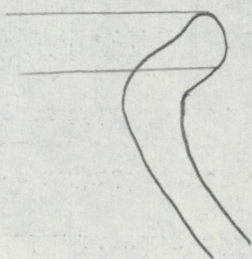

23. Reinikeraamika, kannu sanga katke, analoogilise koostisega kui nr. 19, 21 jt.; kuulub sama nõu juurde, leiti A₁ ruudust kivimüüri servast ehitusprahi kihist - 2 m süg.

24. Kedrakeraamika, küljetükk (2,7 x 2,7 cm, paks 0,5 cm) helebeeži värvusega, liiva-savi koostis, ilma ornamentideta; leiti kivimüüritise servast (N küljel) palkpõranda vahelt 2,20 m süg. Täpsemalt määratlemata.

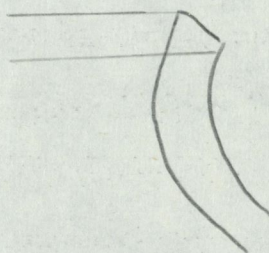
25. Tõstlemisjälgedega (?) puit- (või kopre-) tükk 7,2 x 4,5 cm, kaetud mingi orgaanika korbaga, sisepind sile ja veidi nõgus; leitud kaevendi N-külje puupõranda laudade vahelt 2,20 - 2,30 m süg.

26. Kedrakeraamika, nõu ülaserava tükk (5 x 2,5 cm, paksus 0,7 cm), pöördud tagasi, veidi püstuva randiga, laia kumera

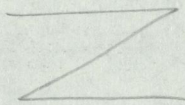
ra ^{nõu} savaendiga, liivasavi koostis, kolmekihiline põletusaste; leitud N-küljelt (A₁ ruut) puupõranda kõrvalt segatud kihist 2,20 m süg. Novgorodis taoline nõuprofiil esineb 11 - 12 saj. (Сурнова, 1981).

27. Kedrakeraamika, nõu ülaserava tükk (3,5 x 2,4 cm, paksus 0,7 cm), suu-

äär püstub, veidi pöördud väljapoole ja rant viltuselt ära lõigatud, tumehalli värvusega, liivasavi koostis, kolme kihiline põletusaste; leiti A₁ ruudust palkpõranda aluselt 2,20 m süg. Sellise profiiliga nõud esinevad germaani aladel varaslaavi keraamika hulgas 10 - 12 saj. (Nickel, 1964).

28. Kedrakeraamika (2 tk), neist üks põhjatükk (3 x 2,7 cm, paksus 0,8 cm),

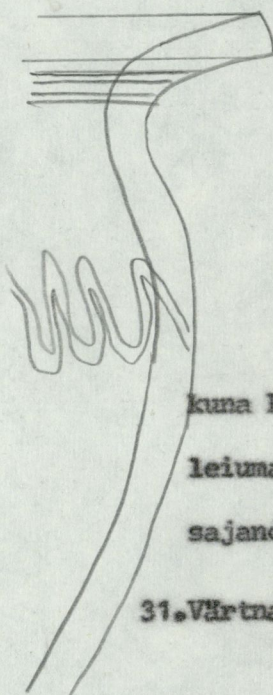

liivasavi koostis, kolmekihiline põletusaste, välisküljed helebeežid, seest must; teine nõu külje tükk, analoogilise koostise ja põletusega, laia lamea joonvajutusega (suurus 3,5 x 4,5, paksus 0,4 cm); leitud BC₁ ruudust pausilluti-

se aluselt mustast kihist 2,40 m süg. Tõenäoline vanus 11 - 12 saj. Samast leiti veel üks tõstlemisjälgedega laastutükk (vitsiku küljeosa?)

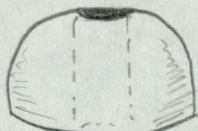
29. Kedrakeraamika, ^{nõu} savaendisa, ülaserava murdmud (5,5 x 2,2 cm, paksus 0,4 cm), saviliiva koostis, kolmekihiline põletusaste nagu eelmistel, ilus-

tatud ebakorrapärase joonornamendi vöönditega; leitud C₁ ruudust, S-külje palkpõranda (?) aluselt 1,80 m süg. Tõenäoline vanus 12 - 13. sajand.

30. Kedrakeraamika (3 tk) - kaks nõu ülaserava tükki (8 x 8,2 cm ja 7,8 x 4,8 cm, paksus 0,5 cm) ja savinõu põhjatükk (3,4 x 2,9 cm, paksus 0,9 cm) punaka savi ja valkja liiva segust, keskmine põletusaste, hõreda kitsa joonvarjutusvöönditega, suuääres ja allpool ühekordse ebakorrapärase lainja ornamendiga, välispind tugevasti tahmunud, kuna kiht C₁ ruudus 2,50 - 2,60 m süg. oli tugevasti tahmane. Germaani leiumaterjalid sellise profiiliga nõud (Leipzigis) ilmuvad 10 - 11. sajandil (Hartmann, 1978), kuuluvad varaslaavi keramika hulka.

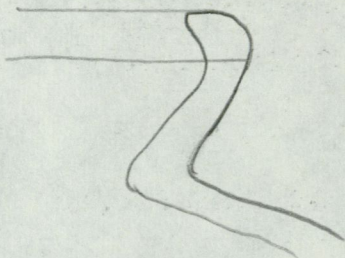
31. Värtnakeder, liivakivist, primitiivse töötusega, poolsfäärilise kujuga, õnarus ebakorrapärane, üks külj tahmunud (suurus 3 x 3 cm, kõrgus 1,78 cm); leiti tahmasest kihist C₁ ruudust 2,60 m süg. Tõenäoline muinasaja lõpu asulatest pärit värtnaketradele.

32. Kedrakeraamika, nõu küljetükk (3,5 x 2,5 cm, paksus 0,4 cm), peene tiheda joonornamendi vöönditega, liivasavi segust, keskmise põletusastmega, sisekülj murenemud, väliskülj tahmane; leitud C₁ ruudust mustast kihist 2,60 m süg. Tõenäoliselt 11. sajandist. Samast leiti veel vasktraati, mähitud mingi orgaanikaga.

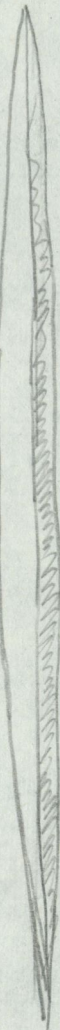
33. Punõu põhjatükk, säilinud tervikuna; leitud S-küljelt puupõranda alusest kihist 2,50 m süg.

34. Kederkeraamika (5 tk) - kaks ülaseravattükki, üks 0,5 cm paksune, liivasavi segust, teine (3 x 4,7 cm, paksus 0,6),

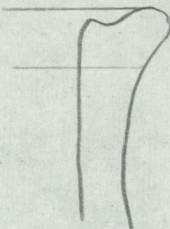
terava sissepoole hoidva ⁿⁱ sävendi ja tagasipööratud suuäärega, mille rant püstub kaarjalt. Ornament pole nähtav, hallikas värvus, tugev põletus (ühekihtiline). Selle detaili vanus 12 - 13. saj. Kolmas küljetükk (3 x 3 cm, 0,5 cm paks) on lameda hõreda joonvarjutusilustusega, tumedast liivasavi segust; ülejääänud kahe väikest kildi analoogilised esimesega. Kõik leitud D₁ kepi kohalt 2,03 m sügavuselt mustast kihist.

35. Kdrakeraamika (9 tk) - nõu külje või ⁿⁱ sävendi osad, puudub suuäär, kõik tükkid peene sügava joonornamendiga, mis on iseloomulik 11. saj. slaavipärasele kdrakeraamikale; koostis: saviliiva segu, kohati näha kolmekihtiline põletus, välisküljed helebeežid, seest must, suuremad tükkid: 4 x 4,3 cm, 0,9 cm paks; 2,8 x 3,5 cm, 0,5 cm paks; 3 x 3,6 cm, 0,5 cm paks; 3 x 4,5 cm, 0,7 cm paks; ülejääänud väikesed; leitud kõik A₁ ruudust tumedast kividevahelisest kihist 2,6 - 2,7 m sügavusest. 11. sajand.

36. Rauast teravik (sepapolt või nooleots?), ots veidi mürdunud, rombiline löikega, pikkus 13 cm, diam. 0,8 cm, väga korrapärase tšõtlusega, samast veel hõbedast (või valgevasest) sõle nõel, 2,6 cm pikkune; leitud A₁ ruudust, kivi vundamendi servast 3 m sügavuselt.

37. Kdrakeraamika (7 tk), neist kuus nõu küljetükki heleda savi ja punase liiva segust, keskmise põletusega, madala korrapärase joonvarjutusornamendiga (iseloomulik 11 - 12. saj. slaavipärasele kdrakeraamikale), nõude seinapaksus 0,5 - 1 cm; lätaks üks ülaserva tükk tumehalli värvusega, sileda, kiilapinnaga, püstja veidi laieneva servarandiga - 2,2 x 3,3 cm, paksus 0,5 cm, kõik leitud H-küljel asuvate oletatavate

koldekivide vahelt, mustast tahmasest kihist. Püstja profiiliga nõutükile analoogiaid Lillbeeki leiutmaterjalis 13. sajandist (Hartmann, 1978).

38. Kedrakeramika (2 tk), üks küljetükk, saviliiva segust, keskmise põletusega (3 x 4,2 cm, paksus 0,5 cm), peene sügava joonornamendiga, iseloomulik 11. saj. slaavi kedrakeramikale, teine tükk (2,8 x 3 cm, paksus 0,5 cm) ilustatud mitmekordse lainja ornamendiga, aeg sama; leitud pausillutise alusest mustast kihist 2,60 m sügavusest BC₁ ruudust.
39. Metallisulatustiigeli tükiid (2), silinderja kujuga tiiglist - 4,5 x 4 cm, paksus 1,4 cm; 3,3 x 3,5 cm, paksus 1,4 cm; leitud A₁ ruudust W-küljelt koldekivide vaheliselt alalt 2,40 - 2,50 m sügavuselt.
40. Kedrakeramika (7 tk) - kõik väikesed nõu küljetükid, enamik ilma ornamendita, kahel nõrga joonornamendi jälgi, seinapaksus 0,5 - 0,8 cm, mustjashalli värvusega, saviliiva koostisega, keskmise põletusega, oletamisi 11 - 12. sajand; leitud A₁ ruudust tumedast kihist 2,50 m sügavusest.
41. Kedrakeramika (3 tk), kõik küljetükid, ilme ja sama nõu küljest - 4,8 x 6,5 cm, paksus 0,8 cm; 4,8 x 4 cm, paksus 0,6; 2,5 x 5 cm, paksus 0,6 cm, kõik ilustatud laia madala joonvajutusega, mustjashalli värvusega, keskmise põletusega, orienteeruvalt 11 - 12. sajandist; leitud BC₁ ruudust 2,40 m süg-st.
42. Kedrakeramika (7 tk), kolm küljetükid (3 x 5,5 cm, paksus 0,6 cm; 3,5 x 2,5 cm, paksus 0,5 cm; 2 x 2,5 cm, paksus 0,6 cm) helebeeži värvusega, saviliiva koostisega korrapärase sügava joonvajutuse ja lainja ornamendiga, iseloomulik 11. saj. slaavipärasele kedrakeramikale; kolm ülejäänud fragmenti on väikesemad, kvartsi purdu sisaldavast savisegust, näha nõrga joonvajutuse jälgi, põletus kolmekihiline; leitud BC₁ ruudu kohalt tahmasest kihist 2,40 m sügavusest.

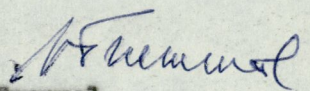
43. Kedrakeraamika (3 tk), kõik vikese^a mutenenud nõu küljetükid, helebee-
zi värvusega, saviliiva koostisega, kolmekihilise põletusega, korrapära-
se joonornamendiga, 0,6 paksuse seinaga, üks ilma ornamentideta, samast
veel koredaseinalise sulatustiigli fragment (3,5 x 4,5 cm, paksus 1,1
cm); kõik leitud A₁ ruudu koldekivide lähedalt 2,50 m sügavusest.

44. Kätsi töödeldud keraamika (8 tk), kedra pöörlemise jäljed puuduvad,
kuid töötlus korrapärase, näha käega silumise ja riipimise jälgi, nõr-
ga põletusastega, savi sisaldab jämedamat kvartsi purdu, seinapaksus
0,7 - 0,8 cm; üks neist kedral töödeldud nõu põhjatükk (3 x 4 cm, pak-
sus 0,5 cm). Kõik leitud BC₁ ruudust mustast kihist kivide vahelt
2,50 - 2,60 m süg. Dateering - 11 sajand.

46. Kedrakeraamika (8 tk), kõik nõu küljetükid, beežikast saviliiva segust,
keskmise põletusaste; suuremad: 4 x 3,8 cm, paksus 0,7 cm; 3 x 3,5 cm,
paksus 0,5 cm; 1,8 x 4 cm, paksus 0,5 cm; alustatud peene tiheda kor-
rapärase joonornamendiga, kahel tükil hõredamad lamendamad joonvõr-
tused - need analoogilised 11. sajandi slaavipärasele kedrakeraamikale.
Samast leiti veel kolm käsitsivalmistatud tükki, savi ja kvartsi purru
segust, seinapaksus 0,6; 0,8; 0,9 cm, nõrk põletusaste; leiti veel
samas grupis sulatustiigli tükk, väljastpoolelt korpa põlemud (3 x 5 cm,
paksus 1 cm), viimane kujult olnud laiem nõu, mida kasutati metalli
sulatamisel. Kõik leitud A₁ ruudust W-servast koldejäänuste piirkonnast
2,50 - 2,60 m sügavusest. Keraamika ilmselt 11. sajandist.

47. Kanna sanga tükk, helekollase glasuuriga kaetud, ümara lõikega; leitud
pealmses kaevandi segatud kihist, dateering - mitte varem 15. sajan-
dist.

14. jaan. 1982.

V. Trummal

Kaevamiste juhataja Lätte
tänaval.

II Fotode nimekiri

1. Päästetööd A. Lätte tänaval
2. Päästetööd A. Lätte tänaval.
3. A. Lätte tänava kõige pealmine (I) puusillutis, vaade W-küljelt, näha sillutise raampalgid ja põikpalgid, läbi lõigatud hilisema veetoru sissepanekul.
4. A. Lätte tn. sillutise II korris, näha ka I sillutise raampalgid ja sillutise alune põlenud pikipalk. Vaade S-küljelt.
5. A. Lätte tänava sillutise II korris, näha ka I sillutise raampalgid ja sillutise alune põlenud pikipalk. Vaade W-küljelt.
6. A. Lätte tänava kaevendi profiil - näha I sillutise raampalgid profiilis ja II sillutise palgid, kivid S-külje raampalgi all. Vaade W-küljelt.
7. A. Lätte tänava sillutis, näha I, II, III korrise sillutise põikpalgid, samuti II korrise toetavad alustalad. Vaade S-küljelt.
8. Vaade A. Lätte tänava sillutise II ja III korrisele N-küljelt. Põikpalgid läbitud hilisema veetoru sissepanekul. Esiplaanil A₁-ruudu palkpõranda (?) jäänused.
9. Foto leiumateryjalidest : 1-2, kedrakraamika joonornamendiga, 3- kedrakraamika tk. joon- ja lainja ornamendiga; 4- tiiglifragment.
10. Nahast noatupp.
11. Leiud: 1 - faudnuga, 2 - värtnakeder, 3 - kahepoolne luust kamm, 4 - kringli kujuline tuleraud.
12. Leiud 1 - rauast teravik, mõlemad otsad murdunud; 2 - raudeseme fragment; 3 - tinaeseme tük; 4 - raudeseme (hobuseraua?) tük.

Jooniste nimekiri

1. Väljavõte REI poolt 1981.a. koostatud Tartu Linna tehnovõrkude skeemist.
2. Väljavõte Tartu 1905.a. linnaplaanist.
3. I korrisk
4. II korrisk
5. III korrisk
6. Lõige 1-1
7. Detailid.

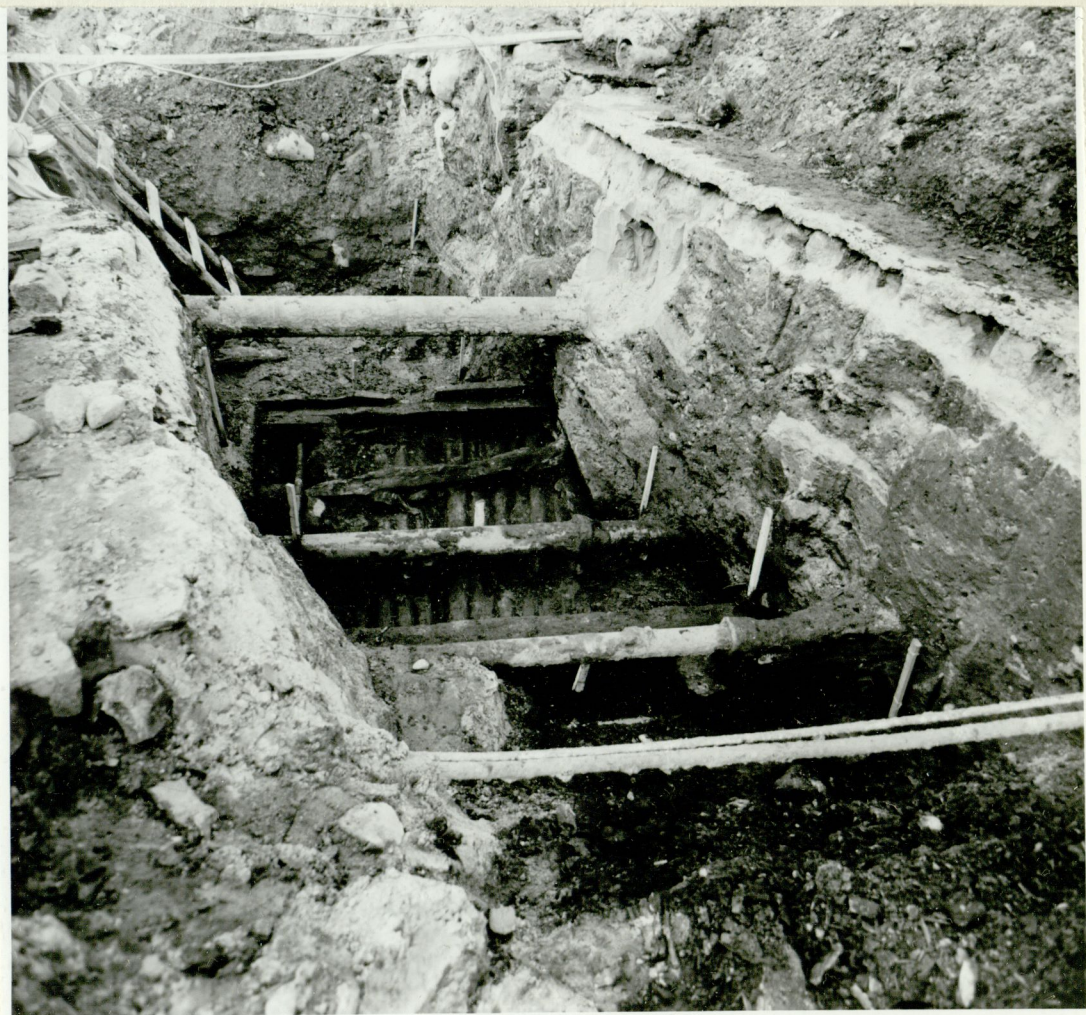
1

2

3

4

5

6

9

8

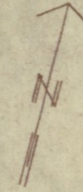

VÄLJAVÕTE REI POOLT 1981.A. KOOSTATUD
TARTU LINNA TEHNOVÕRKUDE SKEEMIST.

M 1:500

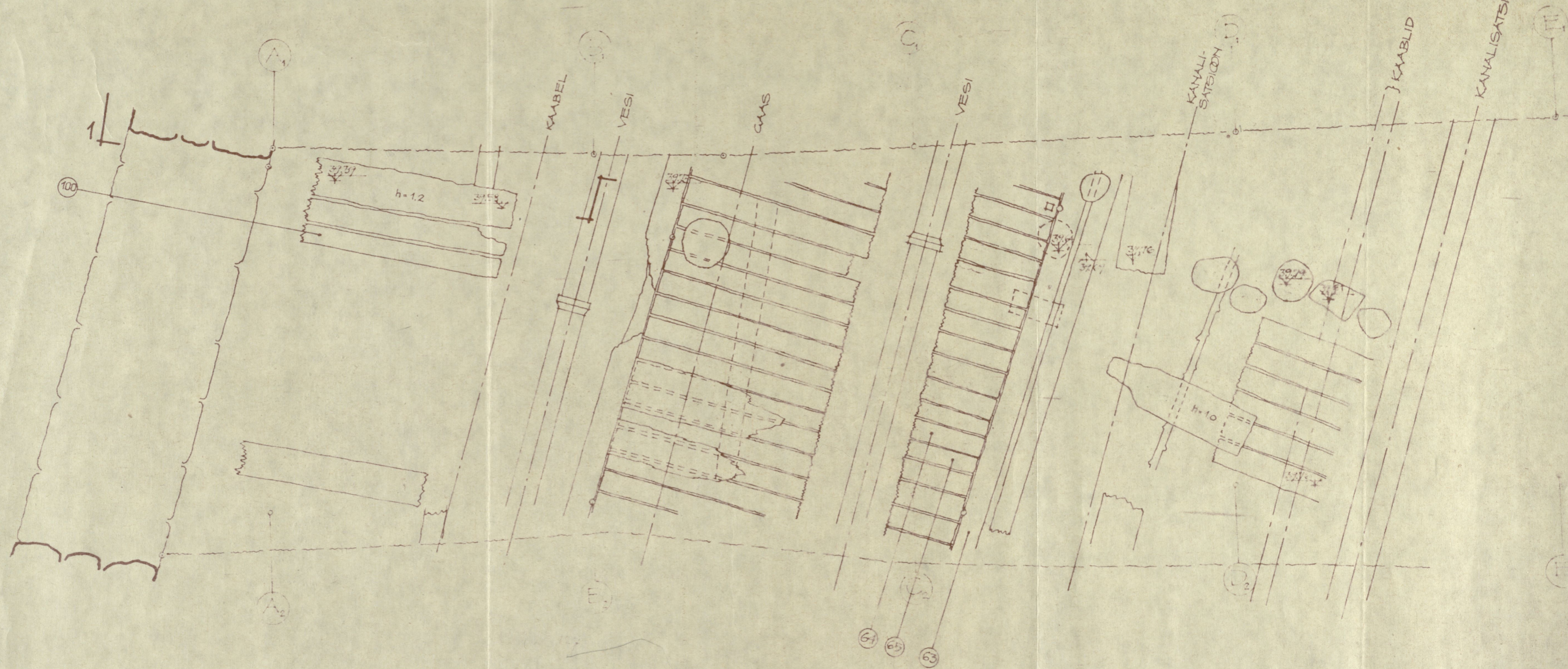
VÄLJAVÕTE TARTU 1905.A. LINNAPLAANIST.
M 1:600

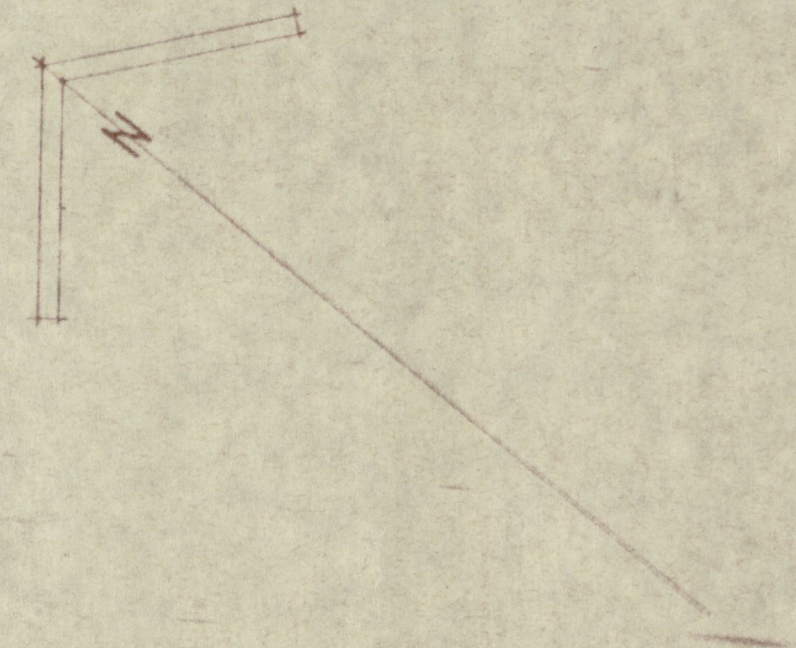
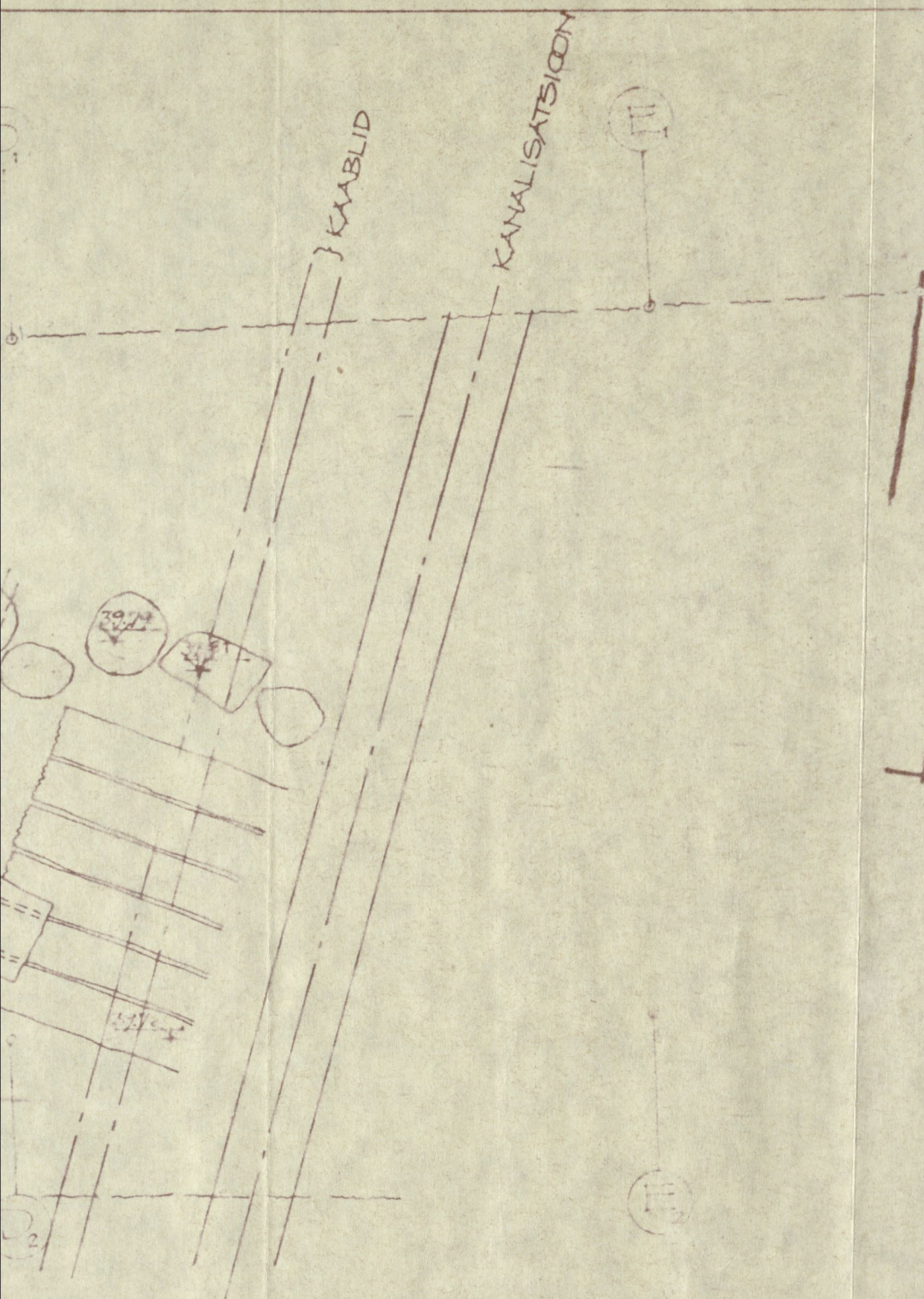

MÄRKUS: TUMEDAKS VÄRVITUD ALA MÄRKIB
TRASS-IV 1981.A. KAEVENDIT.

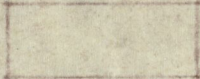
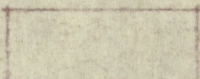
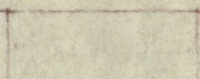
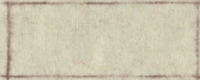
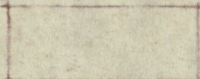
37

KULTUURIMÄLESTISTE RPI					ARHIIVI NR.
OBJEKT: TARTU LINN. TRASS IV - 1981, A. LÄTTE TN.		JONNIS: VÄLJAVÕTE TARTU 1905.A. LINNAPLAANIST.		SIFFER	
				STAADIUM	
OSAK. JUHATAJA	T. PLAKS	JONNESTAS	U. TIIRMAA	Kopimaa	LEHT NR.
OSAK. PEAAHIT.	K. ALIVE				2
PROJ. PEAINS.	J. KULASALU				M 1:600
OBJ. AUTOR	R. MEISALLIK				1983

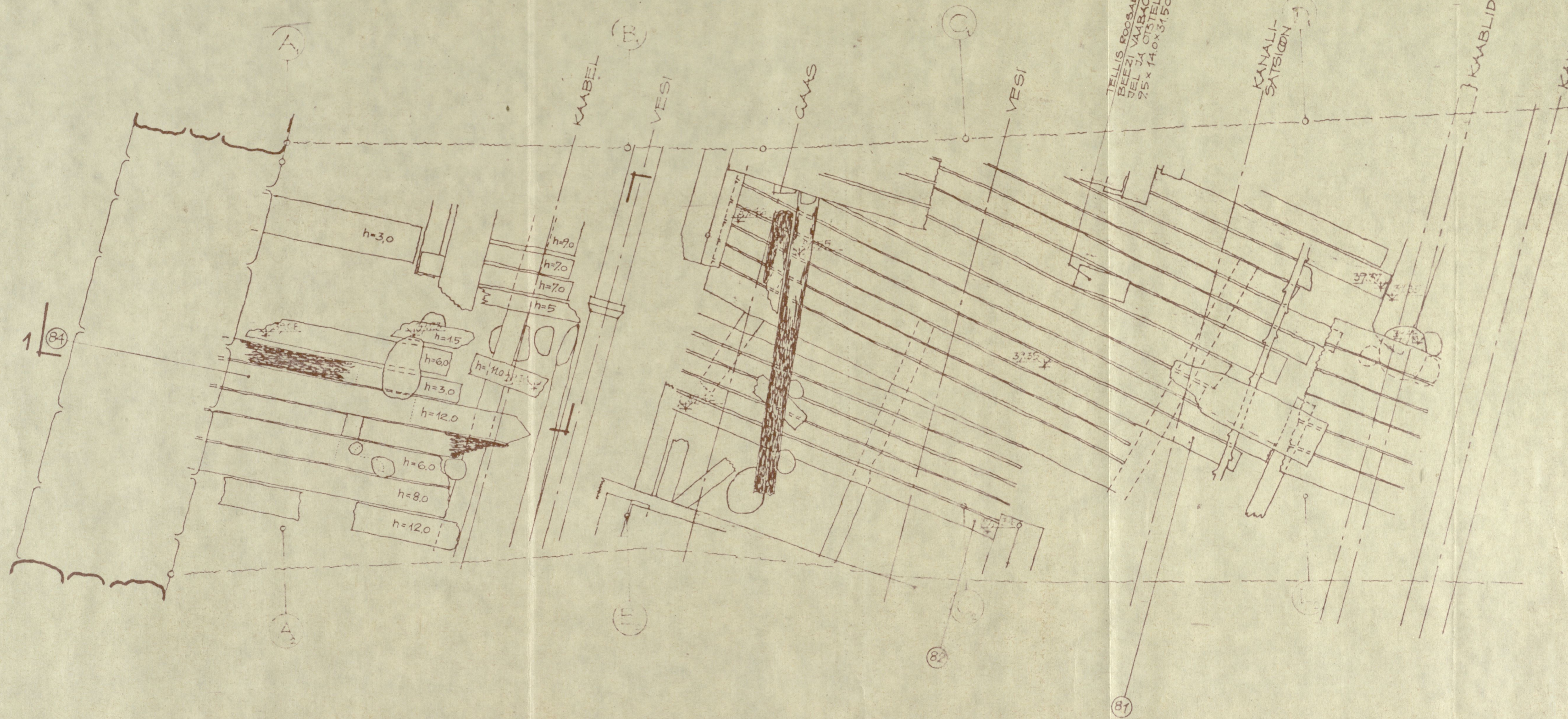

TINGMÄRCID

- I KORSISE PUITSIILLUTIS
- II KORSISE PUITSIILLUTIS
- III KORSISE PUITSIILLUTIS
- MAAKIVID
- TELLISED

38

KULTUURIMÄLESTISTE RPI						APROOV. NR.
OBJEKT TARTU LINN. TRASS I - 1981, A. LAITE TN.			TUNNIS I. KORSIS		SIFFER STADIUM	
OSAK. JUHATAJA	T. FLAKS		MÕDUSTAS	V. TIIRMAA	4. Tiirmaa	LEHT. NR.
OSAK. PEAAHIT	N. ALUVE	<i>[Signature]</i>	TÕBNESTAS	H. TIIRMAA	4. Tiirmaa	3
PROJ. PEAINS	J. KALLASALU	<i>[Signature]</i>				M 1:25
OST. AHTR	R. METSALLIK	<i>[Signature]</i>				1983

TELLIS ROOSAKAS,
BEEZI VAABAKA KÜL.
75 x 14.0 x 31.5cm

KANALI
SAITSIOON

KAMBLID

1-1

A

B

C

A

B

82

81

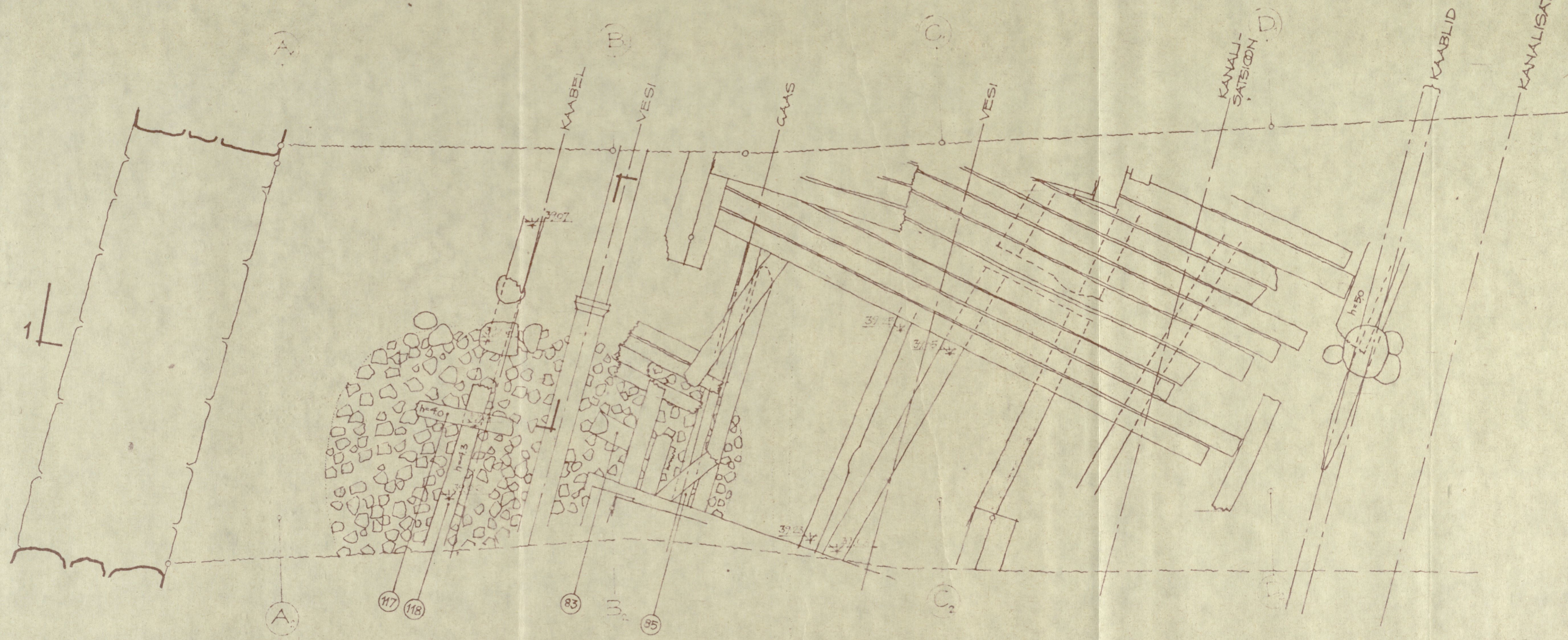
TINGMÄRCID

⊙ PUIDUPROOVID

⊠ PINNASEPROOVID

39

KULTUURIMÄLESTISTE RPI						ARHIVI NR.
OBJEKT TARTU LINN. TRASS V - 1981, A. LÄTTE TN.			TÖÖNIS III KORRIS.		ŠIFFER	
						STADIUM
OSAK JUHATAJA	T. PLAKS		MÕBUSTAS	U. TIIRMAA	<i>H. Põhman</i>	LEHT NR.
OS. PEAARHIT.	K. ALUVE	<i>10/1</i>	TÖÖNESTAS	U. TIIRMAA	<i>H. Põhman</i>	4
PROJ. PEAINS	T. KULASALU	<i>Jut</i>				M 1:20
OST. AUTOR	R. METSALLIK	<i>Bitam</i>				1983

1

A

117 118

83

95

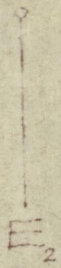
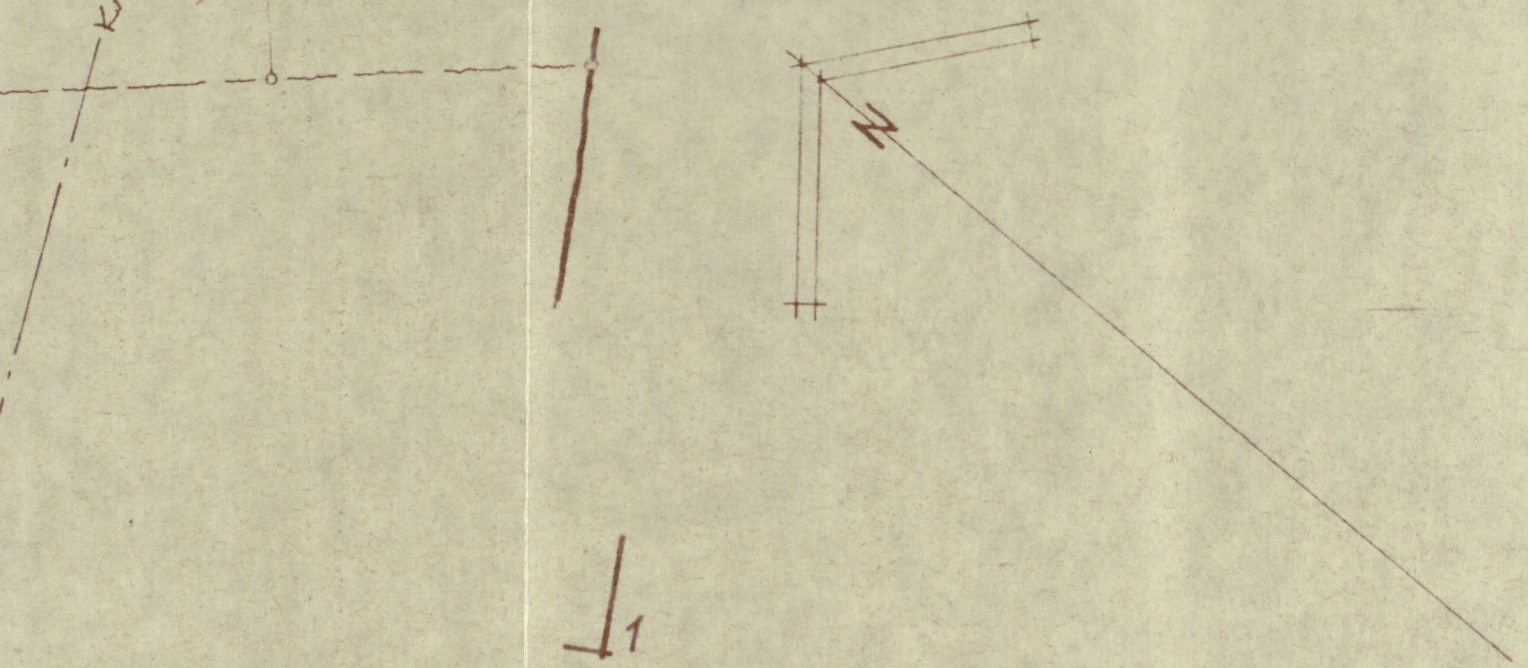
C₂

KANALISATSIOON

KABLID

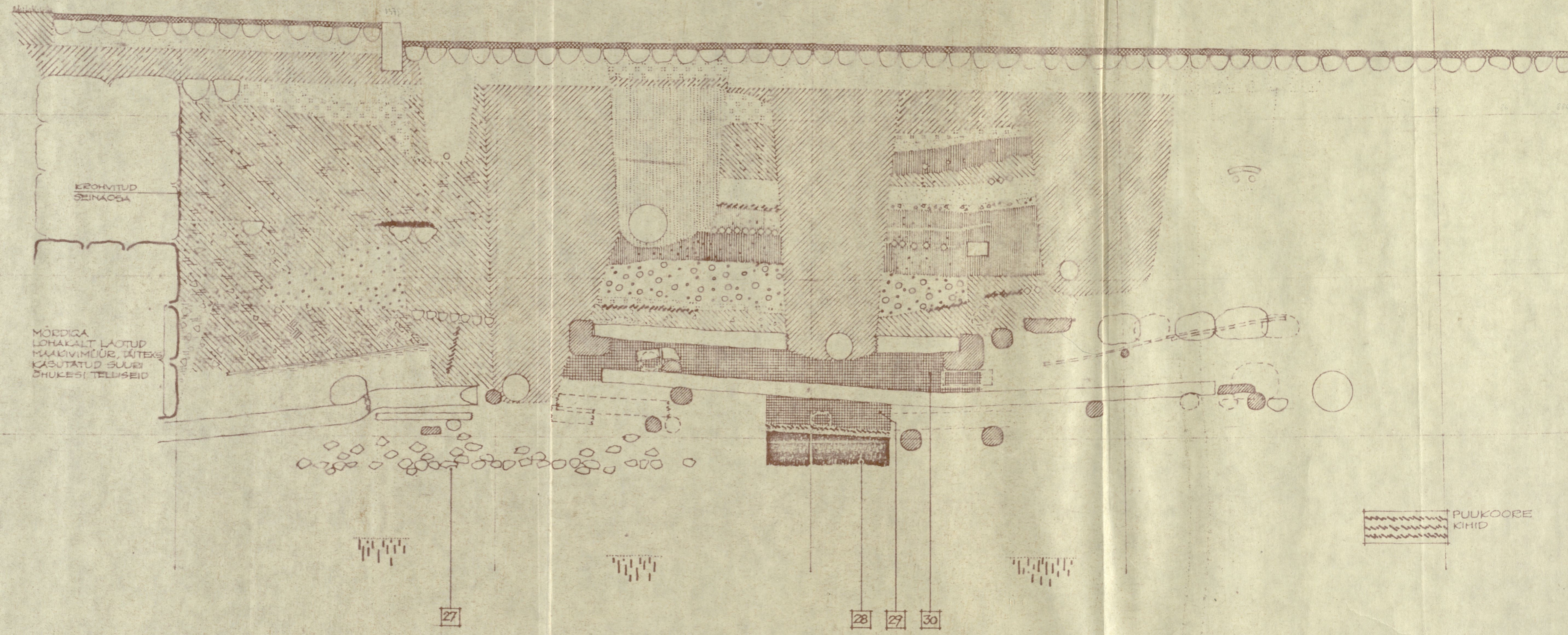
KANALISATSIOON

KANALISATSIOON

40

KULTUURIMÄLESTISTE RPI						ARHIVI NR.
OBJEKT TARTU LINN TRASS V - 1981, A LÄTTE TN.			KOONIS: III KORRIS			SIFFER STADIUM
IS. JUHATAJA	T. PLAKS		MOJDIKAS	H. TURMAA	<i>H. Turmaa</i>	LEHT NR.
IS. PEAKRIT.	K. ALVE	<i>K. Alve</i>	KOONESTAS	H. TURMAA	<i>H. Turmaa</i>	5
PROJ. PEAINK.	K. KULASALU	<i>K. Kulasalu</i>				M 1:20
PROJ. AHTOR.	R. METSÄLIK	<i>R. Metsalik</i>				1983

KROHVITUD SEINAOBA

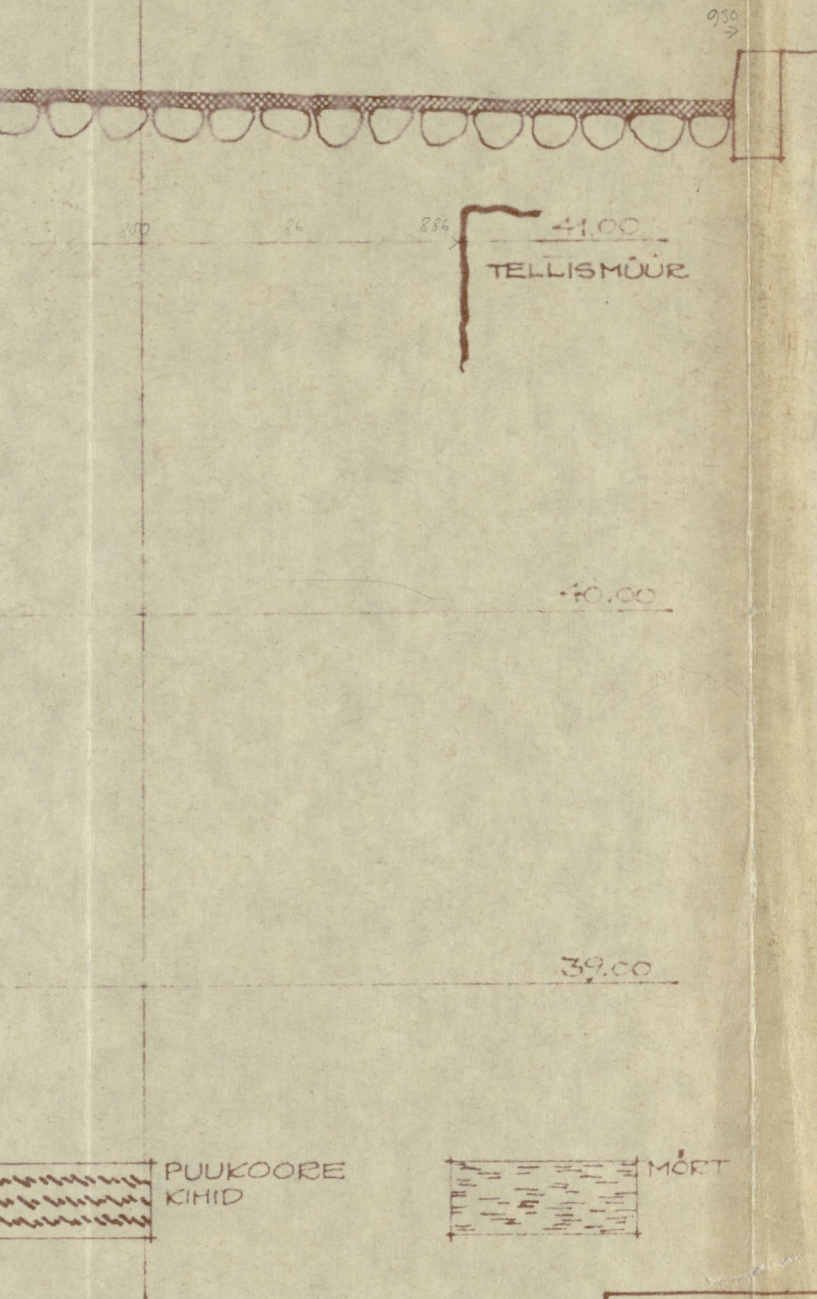
MÕRDIGA LOHAKALT LAOTUD MÄKIVIMÜR, JÄTEKS KASUTATUD SUURI OHUKESI TELISEID

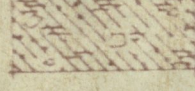
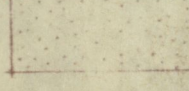
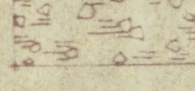

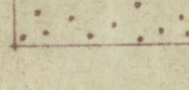
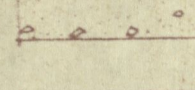
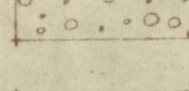

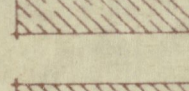

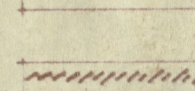
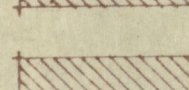

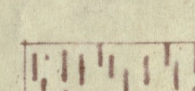
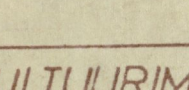
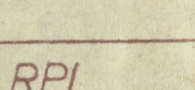
PUUKOORE KIHID

27

28 29 30

TINGMÄRGID

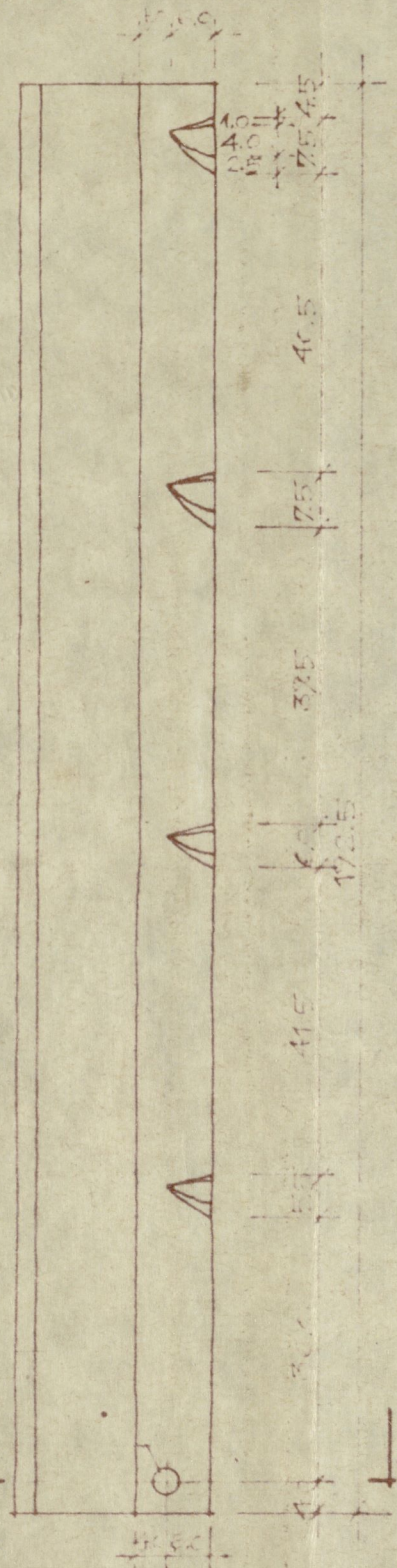
	PUITKONSTRUK- TIS. OONIDE LÕ KE- RINNAD		MULLANE EHTUS- PRAHT, TELLIS- JA SÕETUKID, MÕRDI JA SAVIPESAD
	ASFALT		HALLIKAS, PEENE EHITUSPRAHI, MÕR- DIPESADEGA, TEL- LIS- JA SÕETUKKI- DEGA MULD
	BEEZ LIIV		EHITUSPRAHT, TELLIS- JA MÕRDI
	PUNANE DEVOO- NI LIIV		PRUUN KAS, PEENE EHITUSPRAHIGA MULD
	KOLLANE LIIV		PRUUN KAS JA DE
	BEEZ PEENIKE KRUUS		LIIV EHITUSPRA- HI LISANDIGA
	SAVIKAS MOREEN KRUUS		MUSTJAS TAHMA- NE PINNAS
	HALLIKAS, PEENE EHITUSPRAHIGA MULD		MUST TURBANE PINNAS (SÕNNIK, LÄASTUD, KERAA- MIKATUKID, NAHA- TUNKE, PÄHKLIKORVI)
	HALLIKAS, PEENE EHITUSPRAHI JA TELLISTÜKKIDEGA MULD		MUSTJAS TAHMA- NE PINNAS SÕE- TÜKKIDEGA
	HALLIKAS, PEENE EHITUSPRAHI JA SÕETÜKKIDEGA MULD		RAUASLAKK
	HALLIKAS, PEENE EHITUSPRAHI SÕE- TÜKKIDE JA MÕR- DIPESADEGA MULD		ROOSTEKIHID
	KASVUPINNAS, HALL MULD		MUSTJAS TAHMA- NE PINNAS TELLIS- TÜKKIDEGA
	SÕERIKAS PÖLEMISKIHT		LUBISETTED, PULTUMATU PINNAS

41

KULTUURIMÄLESTISTE RPI				ARHIIVI NR.	
OBJEKT: TARTU LINN. TRASS V - 1961, A. LÄTTE TN.		JÕONIS: LÕIGE 1-1		SIFFER	
				STADIUM	
ISAK. JUHATAJA	T. PLAKS	MÕDISTAS	H. TIIRMAA	LEHT NR.	
OS. PEARHIT.	K. ALUVE	JÕONESTAS	H. TIIRMAA		6
PRIJ. PEAINS.	J. KULASALU				M 1:20
OBJ. AHTOR	R. METSALLIK				1983

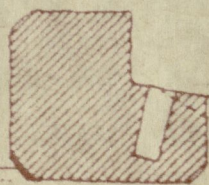
TARTU TRASS V-1981, A.LÄTTE TN. DETAILID

KATKE I KORRISE S RAAMPUUST
MÕÖDUS 1:10

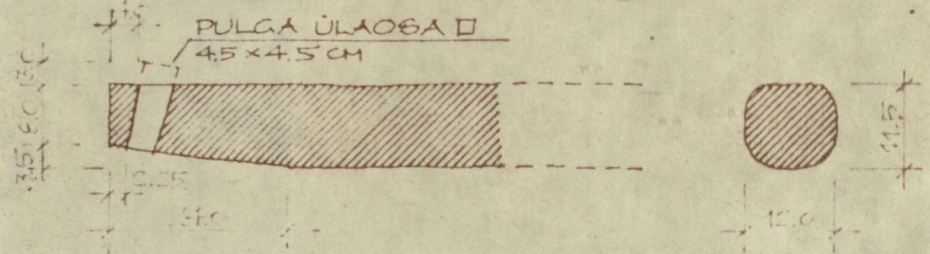

LÖIGE 1-1

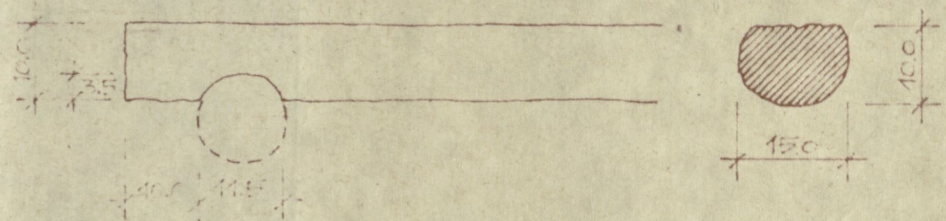
DOOMKANDIL
KOOR SÄILINUD
(MÄND)

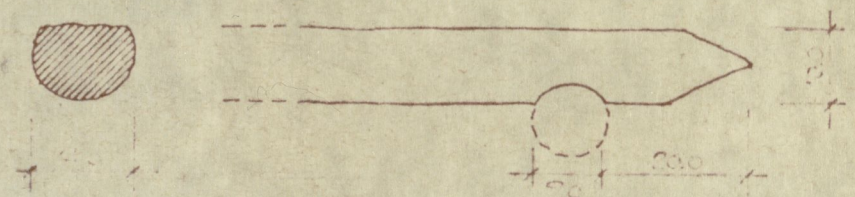
KATKE I KORRISE SILLUTISE PALGIST
MÕÖDUS 1:10

KATKE II KORRISE SILLUTISE PALGIST
MÕÖDUS 1:10

KATKE III KORRISE SILLUTISE PALGIST
MÕÖDUS 1:10

KULTUURIMÄLESTISTE RPI					ARHIIVI NR.
OBJEKT:		TARTU LINN. TRASS V - 1981, A.LÄTTE TN.		TÖÖNIS:	
				DETAILID.	
ISIK JUHATAJA	S PEAKS	MÕÖDISTAS	U. TIIRMAA	LEHT NR.	
IS PEALAHIT	K. A. MIE	TÖÖNESTAS	U. TIIRMAA	7	
PROJ. PEALAHIT	K. KULABALLI			M 1:10	
TBJ. AHITAJ	K. MITSALLIK			1983	

42